

M

m

Linguist (M
m ,
L)

Hollanda'nın Utrech üniversitesinin öğretim görevlisi ve ro essor ■merit ■ nvanli
h m (1 m)- m D m m m

-disciplinary toplumun
-üste

-Dilcilik-Tarihcilik-Arkeology ve ...

esgi teorilerin yerini

www.continuitas.org

PCP nedir?

PCP (Paleolithic Continuity Paradigm-

Esgiz teorilerde (Gimbutas –ve...) Hind-
Avrupa-

onlar Orta-Asiya ve

PCP ya Yeni Paradigm'de :

Heç Hind-

ve Florance-Toskan-

Genlerinde o gözükmetedir.

-mailde bana böyle yazdi

bu günler!!!)

Çevrici: Aref Esmail Esmailnia

Türk – Etrusk'un dil akrabalık bağı

genetik araştırmalar sonucularına daynarak

türk-etrusk benzerlikleri bakımından

Yazan Mario Ainei

Türk-etrusk ve türk-toskan genetik benzerlikleri

italian genetislerinin bu yakınlarda - Etruskların- ve Toskanların – Türk’lerle benzerliklerinin– saptamaki ve sonuca varmaki- büyük gürültü qopartdı. ayrıntılarının içine girmiyerek desek, bu araştırma 2004’de, M.Ö. VII-III yüzyıllık etrusk kukanlarından çıkan ,80 kemik (söğmük) örneklerinin “mitochondrial” incelemeyle başlandı. (Vernesi et al. 2004).Sonra Achilli *et al* (2007) araştırmalarıyla sürüldi(devam etdi), ki onda İtalyanın Toskan bölgesinin şimdiki toplumundan alınan verilere dayanıyordu «support the scenario of a post-Neolithic genetic input from the Near East to the present-day population of Tuscany»; (2) daha önemlisi, Pellecchia M, Negrini R, Colli L, *ve obiriler...*(2007), ’in araştırması, bu sonuca vardı ki toskan *Bos Taurus*’ının DNA’si ayrı (sığır cinsinden)ineklerden, olur italian olsun olursa avropali dan başk oluyurken, ortadoğu ve anadolu cinslerine benzemektedir. Sonunda, daha kesin olarak, (3) Alberto Piazza ve Antonio Torroni(2007)’ninin, Toskana’da olan, Murlo,Volterra, Casentino’da yaşayan toplumunun DNA üzre yaptıkları incelemeler bu sonuca vardı ki onlar Kuzey İtalia, Sicilia, Lemnos adalari ve günei Balkan’lardan çeşitlenerek (başka olarak), anadolu Türklerine benzer çikiyur.

Etrusk – anatolik benzerliki osteology-kemikbilim bakımından da gösterildi(açıkla çıkdı): E. Padrini ve P. Bassi (1974)’nin inceledikleri, etruskların kafalarının çokunluğunun göstergelerisi(ölçüleri) bakımından, Troade, batı Anadolu toplumlarına yakın gözüküyür (Marongiu 2010, pp. 97-98).

Üstelik(bundan başka), bir türk araştırmacı, türk-etrusk’ların bir olmasını, önceden varsayıb sonra da oni doğruladı(gösterdi). (ve olağanüstü kişilikli bir girişimli kadın ki siyaset ve bilimin üstün katına kalkmıştır) Ayda Adile bunlari iki kitabda, fransaca ve türce yayıma vermiştir: *Les Étrusques Étaient-ils des Turcs?* Paris: 1971 (*Etrüskler Türk mü idiler?* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974); e *Les Étrusques Étaient des Turcs. Preuves.* Ankara: 1985 (*Etrüskler (Tursakalar) Türk idiler.* İlmî Deliller. Ankara: 1992). Bu etruskologlar görmezden gelien eseri , burada özetlemek benim için olanaksız olurken, gelen bölümlerde bu yazıcının ileri sürdüğü, çokli deyerli-geçerli göstergelerden, deyişik örnekler sıralayacam.

Sonunda, arkeologlar, paleontologlar (taşılilimcileri), antropologlar(insanbilimcileri) ve biologlar(dırımilimcileri-yaşambilimcileri)’in, türk-etrusk benzerliklerin tarihi-uygarlık(kultural) bakımından yeniden inceleyen, çözümleme yazılarının bir araya toplanmış, antropolog(insanbilimcisi) Brunetto Chiarelli’nin gözlemi altında yayıma çıkdı(2010), ki bir tutumlu altbaşlıkı «*Sulla possibile origine anatolica degli Etruschi – Etruskların andolo kökenligiyle bağlı*» olsada, tümiyle bu savi-tezi doğrulamaka yönetleniyür.

Bunun tümü, bir yandan önceden Ainei(2003)’de örneklenmiş olan ve benim savım-tezim sanılan, etruskda türk ögesinin önemini doğruluyurken, obiri yandan onun içerisin deyişiyür, bunca ki bu yeni bakışda türkün etruskla benzerliki birinci yer dutuyur, ve hüngarla benzerlik inkinci sıraya geçiyür, o zaman ki önceden tam bunun ters bağlantısına inanliyuridi.

Bunca burada iki alıntınmış bireşimlerin(sintezleri) kullanımını doğru buluyurum, olur onların etrusk-türk bağının olmasına ve önemine tarihi-uygarlık temel konuların onaylamasiyla varmak, olursa eleştirilere karşı çıkmak, ki bir aşırı-geleneksel görüşün örneki gibi, S. Marongiu üste alıntılanmış genetistlere karşı ileri sürüyür.

Tarihi-

-

Yunan tarihçilerinin en önemlisi, Herodot, öz *Tarihler* kitabında (I, 94) Etrusk'ların Lidia'dan İtalia'ya yolculukun bu sözcüklerle söyleyür, ki o onları *Tyrrhenò* gibi tanıtıyor.

«Manes oğlu, Atys hakanlığı altında, tüm Lidia bir ağır açlık acısını çekiyordu. Onseggiz yıl böylece yaşadılar. Ama bu acı, bitmek bilmiyürken, günden güne artmaktaydı. Bu durumda hakan öz ulusun iki bölüme böldü: Çekişden çıkan kalmalı oluyurken, obirisi öz gelecekin(karedin) ayrı yanda arayacakıdı. Göçmenlerin başçılığına öz oğlunu koydı, ki onun adı Tirreneo' idi. Çok kıyılara yaklaşıb ve çokli yerleri görenden sonra Umber'lerin ölkesine geliyürler ve orada deysik kentler düzeldiyürler(yapiyurlar) ki şimdi de onlarda yaşamaktadırlar. Ama onları yöneten hakanın oğlundan etgilenib Lidi'ler öz adlarını bir ayrısına değışirler: onun adını alarak özlerin Tirren'ler adlandırıyurlar.»

Burada, adı çekilmiş üç antroponimlerin(adam adlarının) ikisi üzre, bu gözükmededir: lid hakanının adı *Atys* çokli benzerlik vardır deysik türkcelerde olan *ata*'yla, çağatay. Osm. az. Kzk.'da 'baba, soy', kaz.'da 'erkek', çağatayda 'koca-yaşlı', etc.; uig.'da *ata* 'erkek ekra'; oysa *Tyrrhenòs*'de *türklerin* etnonimi olan *türk*'e gönderme yapıyür: atu. *Türk* 'die von den Chinesen Tu-küz genannte Türken-dynastie und das nach ihr genannte Volk' (EWT s.v.). Doğrusu bunada önem verilmelidir ki, nasıl ki doğrulanıdır, ki latince *tuscus* «représente un ancien *turs-cu-s, umbr. *turskum*» (cfr DELL s.v.), « bir eski *turs-cu-s, umber'cesi *Turskum*'un betimlemesidir» (confronta della vostra signora = öz ağalıkınız önünde oni karşılaştıran = bu konuda yarkılamakı sizin üstün şahsiyeteinze burakırım), tıpkı *Tyrsenòs*'le başlanan sözcük gurupundan, *Tyrrhenòs*'un çeşitli değışikleri içinde daha yaygınından *tur-cu-s'de yaranmış olabiliyür.

Herodot'un yanında, daha az önemi olan yunan tarihçileride köç savını(tezin) ileri sürmektedirler: Lesbo'lı Ellanico, V yüzyıllı yunanlı tarihçi, eseri *Foronide*'de (eser itmişdir:Alicarnass öz Dionisio yazısının *Romanın ilk çağları "Antichità romane"*inde(I, 28) ona gönderme yapıyür), Tirren'leri eski Pelasg'lardan, yani bir Tessaglia'li göçeri toplumdandır geldiklerin ileri sürüyür, ki onların adı *pelargò* 'leylek' demektir. (Gu türkce ve sumerce kaz demektir. çevirenin düşüncesi) Bu sürede III'inci yüzyüldede yunan tarihçisi Anticleide (nasıl ki Strabone gönderme yapıyür (*Geografia* V 2, 4)) onları Pelasc'larla özdeleştirmişidi, ki onlar Lemno ve İmbro adalarında yaşayırdılar, ve ki Lidi'ler İtaliya'ya yolculuka çıkarken onlara koşulmuşidılar.

Romalı yazıcılarıda Etrusk'ların Anadolu kökenli olmasını kesin sayırdılar, böyleki Virgilio(Vircilio), Eniede'de, onları adlandırmakıçün-göstermekıçün *Etruski*'ni haböyle *Lydi* sözün küllaniyür.

Mısır dünyasında da önemli tanıklarla yüzleşiyürüz: XII'inci yüzyılden kalmış bir geroglifde(Medinet Habu tapanakı), III Ramset firavun'luki devrinde, mısır'lıların, 'deniz halkları'nin eliyle, bir savaşda yenilmekinden konuşıyür, ki onların birisin geroglifce *Trš-w* adlandırıyür.

Tekce yunan tarihçisi ki buna ters savi savınıyüridi, ki onlca Etrusklar orta İtalia'nın bir yerli toplımı olmalıdı, bu bir kücükce yunanlı tarihçi tanınan Alikarnass'li Dionisio'dır.

İşte nasıl o yazmışdır(*Romanın ilk çağları "Antichità romane"*I 25-30,):

«o durumda, bana öyle gözüküyür ki, onlar ki etruskların bir yabancı yerden göçmen halk olmadıkın, onun tersine bir yerli ırk oldukun, ileri sürüyürler, doğru düşünüyürler; ve bence bu ona göre dirki ki onlar çok eski bir toplumdılar, ve olur onların dilleri bakımından olsun olursa onların töreleri bakımından kimseye benzemiyürler ».

Çağcıl yerlici (autoctonist-yerilik savına inan) araştırmacılar, onlardan birisi olan Devoto, öz savını güclendirmekıçün, bu kanıtdan yararlanıyurlar ki Lemmo'da tapılmış yazıların dili etrusk'la benzerlik gösteriyür (cfr=bakınız. Donati 2010:37), bunca onlar lemmio ve etruski bir Akdeniz'de konuşulan yerli dilin değışik-çeşitli kolları biliyür . apaçıkdır- besbellidir ki, bu bir *non*

sequitur(önce ki savla bağdaşmıyan) dır: Erusk ve Lemnio benzerliki göçmenci savın savınanlarında bakış noktesinden gerçekçi gözükiyür, nasıl ki önceden adını adını çekdikim yunanlı tarihçiler anlatıyuridılar-anımsayuridılar.

Üçüncü sav Tito Livio'nun bir tanıklamasına gibi gedib çatıyur(*Ab urbe condita libri CXII, V, 33, 11*) ki, Etrusk'la Retik dillerinin benzerlikin göze alarak, Alp toplumu olan Reti'leri Etrusk'lardan gelme biliyüridi, ve böylece Etrusk'ların İtalia'ya gelmesinin, Alp dağlarını geçerek, Kuzey'den, ve büyük bir olanasıyla Balkan-Danub böğelsinden gelmesini savuniyuridi.Şimdiki çağda, bir buna benzer savi(tezi) özellikle XIX yüzyilin araştırmacıları ileri sürmüşler ki, Etruskların bir ölüyü yakan(cremazionist) toplumu oldukıcun, onları, ölü yakma törenin beşiği olan, doğu Avrupa'dan, gelmesini sanıyuridi.

Yaşambilimcisi(biolog) Simona Maringu'nın üste gösterilen Chiarelli'nin topladıklarına (2010) yapıdı katkılarına göre bir özel davranış gerekiyür. ki onun bir değerli evrimci (evoluzionista) yaşambilimcisi (biolog) olmasına karşı, ki çokli ilgiside dil-sözcük kökinine de varıdır, genetik üze, çok şaşırıcı- ve, bence, bir az tedbirsiz- açıklamalar yapıyur, ve – daha şaşırıcı olarak- oni bir amiyane(gögüsüz) anlayış olan, Türk'lerin Orta Çağlarda, Türkiye'ye geldiki üze kuriyur:

« genetik çözümlenmeleri(analiz) bakımından, son tapıntılar etrusk kökeni sorusunu çözemiyürken, oni genişlendirdiler. » ... doğrusu, bir “tarihi” kuşku yarıyur: “Eski” ve “çağcıl” Etruskların DNA'sını, “çağcıl” türklerininkilerle karşılaştırma bir anlam taşıyur mu? Bu tehlike yokdur , bu **geleneksel görüş** unudula ki, şimdide gibi her hanki geleneksel araştırmacı ona kuşkiyla yaklaşmayıb ve ona etiraz etmeyüb, ve bu görüşe göre, türkler, tekce bizim devranın I'inci binyilinin, ilkin yüzyillerinde Orta Asiya'ya gelib, ve hetta Türkiye'de Orta Çağlar'da yerleşmişler? ... Böylece Anadolu'da, I'inci binyilin başında tabii ki türkler yaşamiyuridi, ama bunun tersine Asuriler, Hitit'ler, Kappadok'lar, Kari'ler, Frigi'ler, Panfili'ler, Liçi'ler, Lidi'ler, Misi'ler, ve sonralar bozkırlardan gelen Skitler ve Kimer'ler yaşamışlar. Bunca nasıl bu iş olanaklı olabiliyür ki Herodot'un görüşüne başvurmak ve , türkleri II'inci binyillerde Türkiye'de yerleştin kabul etmek ve aynı zamanda, geleneksel görüşde bir devrim yapmamak?

Bir “geleneksel olmiyan” dilbilimcisi gibi, ve tarih öncesi dilbliminin araştırmasına bilimler-ortası(interdisciplnary) yoluyla yaklaşmanı savunan birisi olarak, ve özellikle öz eserim “Avropa dillerinin kökeni- *Origini delle lingue d'Europa* (1996-2000)” üze işlerken, altayik diller kökenini konusunuda araştırmışam, bunca özümde bu izini veriyürüm ki bu araştırmacı yapıdı soruları kanıtlıyım. Ve oni benim “*Avropa dillerinin kökeni*” eserimin ikinci ciltinden iki parça alıntı getirmekle yapıyurum, ki onun birincisi taihi kaynakların doğru yorumlamakda önem taşıyur, ve ikincisi, daha uzunrak(çok uzun) olarak, Orta Asiya Türkleriyle bağlı dir, ve gerekli olarken, Türklerin Türkiye'ye gelmesini ve onun zamanında bir kökden(radikal) gözden geçirmeni zorumlu kıliyür. Bizim bilgilerimizin şimdiki durumu içinde (ki bir günselleşmiş derin araştırmalarda olmamışdır), ve türk-etrusk bağının genetik araştırmalarının sonucuna dayanarak ,bize bu izini veriyür ki bu geliş(türklerin gelişin) kesin olarak, geliş zamanı bakımından en üstü(*post quem*), Bakır çağının başlangıcı içinde, IV'inci binyillikde, yerleşterek, o zaman ki Avrupa ve Asiya'da, yeni atlı göçeri çobanların akıntıları başlayur, nasıl ki Arkeoloji kanıtlamıştır, ve en aşağısi (*ante quem*) zamanı D.Ö. I'inci binyillikde olmuşdur (Etrusk-Türklerin İtalia'ya geliş zamanı). Buda o iki parça:

«çoki ‘toplumlar’ ki şimdi tarihte gözükmektedirler[Marongiu'nın üste adını çekdikiler gibiler] bir yerli etnik-dilbilimcilik (etnolingüistic) bakımından bir yerli özellikleri yokdur, ama **seçgin hakim(başat) gruplar** olan, bu iki dilliler bir saykın uygarlık ve dili getirenler dirler. **Seçginle etniklik ortasında karşıklık yapmak** özellikle tarihi dilbilimcilikinde zararlıdır [ve genellikle tarihöncesinde], ki kolaylaştırılmış halda, daima böyle sonuçlanıyur, ki orada ki Çelt'ler, Etrusk'lar, İllir'ler, Traki'lar ve obirileri, bunca celtikce, etruskce, illirikce ve trakice konuşıyurlar. Doğal olarak bu hakim(başat) *seçginler* de doğru dır, ama bu istila altında olan ikinci toplumlarıçun geçerli degildir, ve olabilir ki bu ki önderlerin buyurukuna göre hareket eden esgeri takımlarda da geçerli degildir. Doğrusu, nasıl ki

Celt'ler ve Etrusk'lar bir güçlü-kat gibi yerli ita'it toplu'mların üstünde rol oyniyurlar, böyle düşünmek olar ki Kimmer'ler, Skit'ler ve Doğu Avrupa'nın çokli küçük toplu'mlarında da böylece olmuş ola. »

Şimdi bunida eklemeliyim, daha özellikle bizim konuya göre, tüm toplu'mlar ki özlerinden Türkiye'de bir iz bırakmışlar oni belli olarak yazmak yoliyla yapmışlar: Buda gerekli olarak bir çok katlı toplulukun olmasını gösteriyür, ki orada seçginler, gerekli olarak öz hakimiyetlerin ve üstünlüklerin, yaziyla kutsallaştırarak, tahmil edeler.

Geleneksel görtüş Bronz ve Demil devri ortalarında İraniklere göçeri-çobanlık uyğarlıkların bağlamaktadır ki Orta Asiya bozkırlarına hakimidler (başitidiler), ve sık sık Avrupa'ya akın(baskın) yapıyurlar. Onlar buni ellerinde bir kanıt oldikiçün demiyürler, belki tekce ona göre deyürler ki onlar *kurgan* göçeri çobanların Ön-Hindavropali(PIE=Proto-İndoeuropean) olmuş gibi varsayıurlar(farzediyürler), ki gelen bin yıllerde onların kalıncısı(varisi)'de gerek Hind-avropalı olmuş olaydılar, ve bunca İranik'lerden sonra bir ayları olamış olamaz ki Hind-avropa çevresinde tekce çoban savaşılaridılar. Buradan bir ayrı zencirlemede çıkıyur: Demir Çağının göçeri çobanları iranikler olurlarsa, Altaik'ler öz tarihi yerlerine yerelerine gerek çok gec gelmiş olalar, hetta bizim devranın birinci yüzyıllarında de bile olabiliyür. Tüm öğeler(elemanlar) bu soruni yapmakiçün ve bir yanıt almakiçün olduğuna bakmıyık, Kimse onların önceden nerde olmuş olabildikin sormıyür. Doğrusun desk, böylece Altaik'lere haman yaşam yeri(limbo) veriyür ki Hind-avropalılar yaşamaktadır ve ki, uralık süreklilik kuramından(uralık continuity theory) önce, Uralık'lerde orada yerleşmiş olmalıdılar. Ama Altaik'lere görüntü dahada çok annamsızdır, bunca ki Orta Asiya bozkırlarında, ki şimdi türk dilli göçeri çoban toplu'mlar yaşamakta dırlar, Neolitik devrinde de(cilalı daş devri) gözükten tarih öncesi uyğarlık haman göçeri çobanlığın dır, ki aynen bu günki (çağcıl) altaik göçeri çobanların özelliklerin daşımaktadır! Daha gerçeğe uyğün olan varsayımı geçerli saymak yerine, ki altaik çobanların tarih öncesindeki çobanların süreklilikleridir, bunun tersine geleneksel kuram(teori) tercih ediyür kesinlikle tarih-öncesi çobanlık tarihi altaiklerle ayrı dutub, ve altaiklerin yakınlarda Asiya bozkırlarına gelmesini mecburen savuniyür – ki doğal olarak dışarıdan gelmişler-, ve bozkırlarda iranikleri doğurdiur, ve sonra onları çantalarıyla ve silahlarıyla İran'a yola salıyur(göçürtiyür), oda bir alışılmış hale gelen göçmen toplu'mların karnaval halinde birbirin kuvalaması, birbirinin yerini dutması, ki hind-avropa ve ön-hindavropa geleneksel etnogenetik sahnesinde (görüntüsünde) böylece 'mutlu-şenli' özellikle gözükmektedir. Ancak(ama), kimse özünden sormıyür ki, neden arkeology kanıtları İranik'lerin getmesinin(ayrılışının) izini göstermiyür, ve neden Altayık'lerin gelişinde kanıtlamıyur, ve gine neden bu iki olağanüstü olayı ayıran devranın ara süresinde kanıtlananmıyur! Çok az(seyrek olarak) gözüküyür ki bir 'bilim varsayımı' buböyle(böylece) çok bir hayalî(fantasi) hikayeye benzesin, nasıl ki önceden eserimde (Origini) gösterdiğim gibi bunun III'inci binyıllığın astanasında yaşamsını anlatamkiçün size hamanın 'tufankarşısı-antidiluviano' görüşünün izinde yaranmasını anımsamalıyım, ve tarihi ve karşılaştırmalı(comparative) dilbilimciliki oni ilahi inanların 'kutsal kitabları' gibi değışmez sanarak tam 'bir inanc gizlemi= mistero della fede'ye benzer görmektedir.(seyfe. 85-6)

...

Bir az metkly olursak, gerek özümüzi [bunun tersine olarak] daha bir kolay çözüme yöneltek: o toplu'mları ki Orta Asiya'da IV'inci binyıllarda atlı göçeri çobanlık bşlatdılar, ve ki arkeologik kanıtlarda bizi onun sonraki genişlemelerinin izini sürmeke musade ediyür, süreklilik (continuita') çözümünde göze almiyarak, onlardırlar ki tarihin ilkin çağından görünmeğe başliuyurlar ve sürekli olarak şimdiye gibide devam etmektedirler: yani Altaikler.

Nasıl ki göreceyiz, daha çokli ayrı kanıtlar vardır ki bu sonucu doğrulayurlar. Temel kanıt ki, üstünde duracayız, haman dilbilimciliki dir: tekce atı binmeğicün kullanmakta Altaik'leri birinci olmasın gören varsayımı doğru saymakla bu analııra çönüşür ki neden çokli atıcılıkla bağlı sözcükler(terminoloji) uralık ve Doğu Avrupa'nın Hino-avropa dillerinde altaik kökenlidirler (ve yok iranikke). (p.86)

...

Tarihi örnek(model) ki veriyürler Moğul'ların ve Hun'ların saldırısıdır, bir bu yakınlarda gözükten bir uyğarlık ki haman özellikleri daşıyur ki tarih öncesi varidi, ve bugünde de, etnografik açınsından, araştırmalar demek olar tekce altayık etnobilimciliki (etnolinguistico) temeli üzre yapıyur. (örnek olarak Masanov 1990) Doğrusu, arkeologalr, tereddütsüzce buni doğrulayur ki(olayliuyurlar ki): "For most of its history and prehistory [the steppes region] supported a population of nomadic pastoralists who from time to time spread into the settled lands around, and came to exert a profound effect on ancient history" (DA s.v. *steppes*). "[bozkır alanı] öz tarih ve tarih öncesi devranın büyük kısmında bir göçeri çobanlık toplumu özinde yerleştirebilir ki arada sırada çevredeki yerleşim yerlerine yayılmışlar, ve bir derin etkisi eski tarihte vardır" (DA s.v. *steppes*). Hetta bu konuda arkeologların en iyilerin birisi olan, Russiya'li Chnykh, özünü böylece anlatıyur ki heç kuşkuya yol açmıyur: "The steppe tribes of horse-breeders and mobile

pastoralists had already begun, in the Copper Age, to play the role which they were to continue to play for the next 5,000 to 5,500 years of human history" (Chernykh 1992, 42-3). "bozkırın at-yetişdiren köçeri cobanlardan oluşan boyları daha önceden, Bakır Çağında, o roli oynamaya başlamışlar ki oni gelecek(sonraki) 5000 ta 5500 yilde insan tarihinde sürecekler(devam edecekler)"(Chernykh 1992, 42-3).

Maraklı olarak, bununla birlikte(yene de), at bir binilme ve savaş hayvani gibi geleneksel Hindu-Avropalıcılığın sözde 'atmerkezli-ippocentrism'in temel 'konularından' biri dir! Bu anaşılamiyür ki nasıl bugün de bir böylece belgesel gerçeklerden uzak bir sav(tez) eliyebile değerli araştırmacılar tarafından, tekce bir dogmatik varsayımına dayanarak savunulmuş olabile, Arkeolojik belgelemeni bir gerekli temel gibi, yok bir inanc gibi kabul ederken, atı binilmekiçün kullanmak eliyebilemez altayik'den sonra bir ayrı kökeni ve tarihi olabile, bundan ötürü ki bizim ortak düşünce hazinemizde yer almıştır ki onlar ki birinci olarak atı binmekiçün kullanmışlar " fierce nomadic peoples of Central Asia" "Orta Asia'nın sert göçeri toplumlardır"(EB, s.v.Horses and horsemanship, 709). Bundan başka, bu konuyla bağlı bir bilimsel araştırma yoktur ki orada sonucun altı bu gibi çizilmiş olmasın: " bir genel usul gibi, şimdiki atçılık melzemelerin hamam hamam(demek oluyor) tamı Avroasia bozkırlarının atlıları içinde yaratılmışdır ve onların akın etdiği ölkelerin toplumlari tarafından benimsenmiştir"(jbidem- hamam kaynak). Apaçık dir ki, o zaman ki atın binmek kullanımı icat edildi, atlı savaşçılar dünyanın ayrı yerlerinde de yaygın (bayağı) oluyurlar: oni kanıtlayan, II'inci biyillik ortasında, Hitit'ler, Aşuri'ler, Babil'ler, Hyksos'lar, ve daha sonra, Skit'ler diler. Bu yayınlık tam bir düzgülü uygarlık olayı(olgustı) dir, ki ikinci derecede olan alanları, bizim ilgi merkezine dönüşdürmez. Atın binilmekiçün kullanışının icatı, ideolojik açınsından tam o gerektirmeye ki aparıb çıkariyür, eger *kurgan* uygarlığın Ön-hindavropalılala(PIE'lerle) özdeşleştirmek bir yana bırakılırsa, Moğul'larla, Hun'ların atalarından başka kimseye bağlanamaz.

Bozkırlıklarda at kullanımının doğuş ve yayınlışmasıyla bağlı konuya göre, Lichardus e Lichardus (1985) oni çok akıllıca araştırma mercetine aliyurlar. Onlar özellikle önemsiyürler ki iklim değışiklikinden sonra Karadeniz'in kuzey'indeki bozkırları kıtasal ormanlarla kapsanmış oluyor ken yaban atların hayatta kalmasına uygun yerin özgül biotopuyla özdeşiyür. Böylece burada dir ki gerek atın evcilleştirilmesini(ehli olası) beklemeliyür – hetta bu konuda arkeolojik kanıtlarda tapılmamış olmasına bakmıyarak, ve bu iş neolitik grıplar eliyle olmalıdı ki önceden sığır cinsinin ve davar cinsinin evcilleştirmesini denemışler, ve ki şimdi (dört bin yıl sonra: cfr. Bököny 1974, e DP s.v. *cavallo*), atın üzrede uzmanlaşmaka başlamışlar. Gelişlemenin ikinci büyük aşaması olarak, ki atın evcilleştirmesinden sonra ardıca geliyür, oni binmekdir. O andan ki at ilksı oluşmaka başliyür, buda yapısal bakımından gerekli oluyor: davar ve inekin çobanına hızlı yürümek ve uzak aralara getmek gereksimiyürken, at ilksına yol göstermekiçün ve korumakiçün atlıdan(at binen kişiden) sonra başkasi başaramaz (Lichardus e Lichardus 1985, 358-359, 506). Bu at ilklarının(sürülerinin) olağanüstü devingenlikinden(mobilitesinden) göçmenlerin özel yaşam tavırında doğuliyür, ve o zaman ki göçmenler her tür ekinciliki bırakıyurlar, ekincilik uygarlıklarıyla bir gizli değış tokuş ve uyuşmazlıkların gelişlemesine başlaniliyür.

Chernykh'de böyle yazıyür: "at-yetişdirme [bozkır uygarlığında] özel yer dutiyür, at evcilleştirmesinin ve atlı kişilerin boy göstermesi, bu yerlerin toplumlariyle onların batı komşuları arasında, esgeri bakımından, güc dengesinde bir kökten değışime aparıb çıkardı. Bu zamandan sora, çağcil devrane gibi, esger atlılar yürüş gücünün ana parçasını oluşturmuşlar" (Chernykh 1992, 42). Bu konuni yeniden vugulamalıyam ta kanıtlamış olam ki Orta Asiya'lı göçebe cobanlık uygarlığının etki alanı altayik dilliler di. Avroasiya sonsuz bozkır şeritinin güneyinde üç değışik uygarlık coğrafi (geocultural) alanı göze çarpılmaktadır, ki Orta Asiya'nın göçebe toplamlarının öz komşularıyla kurdukları ilişkilerin çeşitliliğin saptamakıçün çok etkili olmuştur. Batıda yerleşen, Doğu Avrupa'da, bozkırların güney alanı, yoğun ekincilik ve yüksek uygarlık alanı olurken, özlerni yeterice kolaylıkla göçebelere saldırısından koruyabilmekdeydiler.. Doğuda, bozkır Çin'den Gobi çöliyle ayrılmaktadır, bir korucu duvar(barrier) ki Çin'nin üzre göçebelere etkisini çok kısıtlamıştır. Tekce ortada, yani Orta Asiya'da, bozkırın güney alanı dağlık, çöllük, otaklık ve ekinlik karışıklı bir alandır, ve böylece bir ideal etkilenişme alanı biçimlemiştir, orada ki tarih öncesinden şimdige gibi , aralıksız olarak, göçebe-çobanlık gelenekleriyle ekincilik-kensel gelenek katışmıştır(Francfort 1990). Şimdi özümüzden soruşmalıyız neden bu gün, Orta-Asiya'nın bu ekincilik ve kentcilik yerlerinde ki bozkırların göçebe toplamlarına birecik doğrudan 'açık' yeridi, ve ona bir çekim ucaı(cazibe merkezi) de oluştıriyuridi, şimdi tekce ve özellikle altayik dillerde konuşılmaktadır. Doğrusu Kazakistan, Kirkizistan, Uzbekistan ve Turkmenistan'nın geniş ekin bölgelerinde oturak(yerleşmiş) altayik(türkik) dilli toplamlar vardır, ki dil bakımından aynen göçebelere benziyürler. Bu konuni açıklama kolaydır, ve tekce olanaklıdır: Burada bozkır çobanlığın uygarlığının varış göbek bağı(cordone) yerleşiyür, ki çobana dönüşmeden önce ekincimışler. Daha güneyde, İran'da, Tacikistan'da ve Afganistan'da, bir ayrı dünya'dayuk, ki iranik diller etkisi alanına yoneleniyür.

Süreklilik Kuramı(Continuity theory) alanında, dil bakımından çok az tarih-öncesi uygarlık alanı bozkırlıktan çıkan uygarlık gibi böylece kolaylıkla özünü tanımlanmakına izin veriyür, ki Neolitik çağının(daş çağının soni) başlanışından bu güne gibi, aynı uygarlık özparısını(karakterin) taşıyür. ...Bu özdeşleştirme, bununla birlikte, kaçınılmaz olarak Gimbutas'ın ve onun yandaşlarının kuramından(teorisinden) kökinden değışik-başka olan sonuca aparıb çıkariyür: *kurgan'nın çoban savaşçılari, bozkırın ilkin göçebe-çobanlık uygarlığın varışi(kalıtıcısı) gibi, ki (PIE)Ön-Hindavropa'lı olmiyarak, bir gurup altayikler di, ve daha önceden ayrı altauiklerden farklılanmışlar*.(pp. 86-89)

...

Avroasiya bozkırının göçebe-çobanlık uygarlığı ki Neolitik devranın sonundan başlanarak arkeologik kanıtlarda özünü çok aydınca göstermektedir, altayik göçebe-çobanlık uygarlığının öncellerinden(atalarından) başka kimse olamaz, ki olursa türk olsun ya da muğul olsun, Orta Asiya'nın tarihi devranın ve şimdisini nitelemektedir. Bu bize *kugan*'lar uygarlım ve ondan önce yada sonra gelmiş uygarlıkları yeni ışılda görmeke izin veriyür. (IP) Hindavropa ya da İrank kökeniyen bağlantılı olmakdan çok uzak oluyurken, 'toplumların göçü' kuramıyla(teorisine) bağlı değişik arkeologik ve dilbilimcilik görüşleri, böylece şimdiye gibi buni, alternatif (değişik) seçenekler altında, desteklemişler ve ginede desteklemektedirler, ama bunun tersine bu büyük uygarlıklar özlerini ilkin altayiklerin ve özellikle türk gurupunun gösterisi gibi saptamakdadırlar(bak. 1. şekile), bunca şimdi cuğrafi dilbilimcilik(geolinguistic) belgelerinin hesaba sığınmaz yardımıyla kolaylıkla tarih-öncesin yeniden yazmak olabiliyür. Doğal olarak, bu kuram(teori) değerini koruyarak kaliyur ki *kugan*'lar uygarlığı, Asiya ve Avrupa sınırında, çobanlık, ataerkilik(patriyarkal), savaşçılık ve seçkinlik ideolojisinin yaranışında ve yaykınılaşmasında temel rol oynamışdır. Ama Süreklilik Kuramında (continuity theory) bu özellik ilkin olarak altaik kökenli olması gözükiyür, ve yalnızca ikinci an, Cordicella Seramik'i(kaytanli seramik) ve Savaş Balta'lari uygarlığıyla, Hindavropa göstergesine çönüşiyür. (pp. 117-18).

Şekil 1: Avroasiya'da türk dillerinin yayımı

Arkeologi'yla bağlı olarak, o açığa çıkardı ki nasıl materiyal(özdek) uygarlığından eliyebiliniyür Erusk'lariyle VI'inci yüzyillik Anadolu'nun ortasında olan ilişgiden çokli izler(ip uci) elde edilsin:

- (1) etrusk aristokratlarının(ağalarının) altın disk biçimli küpeleri(sırqaları), ki orada dövme yöntemini kullanımı, filigree kullanımı ve granulation(danecik) kullanımı, Batı Anadolu elsanatı yöntemi;
- (2) erkeklerin bileziklerle, kuliyelerle, küpelerle süstenme geleneki;
- (3)Etrusk resim sanatıyla Gordion duvar resimleriyle ya Antalia'daki Karaburun duvarındakılarla benzerlikleri;
- (4) ertusk türbelerinin korucusun betimliyen aslanın biçiminin, sirio-hittit sanatıyla benzerliki.

Nasıl ki Donati sonuclandiriyur (idem, 42), o öğeler(elementler) ki etrusk uygarlığı Anadolu dan almıştır«aydın ve güvenli dir».

türk-

Türk-etrusk benzerlikiyle bağlı önemli düşünceler üste adı geçtikiki türk araştırmacı Ayda Adile terefinden ortaya koyulmuştur. Burada olanaklar içinde, onların en önemlilerinin üstünde bir az daha işlem yapıyorum:

1) Esgi türklerin islam-öncesi inancı böyle düşüniyuridi ki Göğ, orada ki tanrılar yaşaridi, 17 bölgeye bölünmüşidi. Etrusk düşüncesinde, nasıl ki Marziano Capella anlatiyur, 16'ye bölünmüş olmasına inaniliyur, ki heresinde bir değişik tanrı yaşıyuridi. Bir çok kolaylıkla ayırt edilen benzerlikdir, bunca ki klasik dünyasının inanclarının kosmolojiya düşüncesinden(kavramından) kökten ayriliyur(başka dır), ki onlarca dünya kolay bir şekilde göğ, yer ve cehenneme bölünmüşidi(seyfe 40 üste adı geçende).

(2) Üstelik, her iki inancın ortak inanışı buyidi ki, bir tür boru göğler dünyasila yeralti dünyasin, yerde kazılmış delik araciyle, birbirine bağlıyur (s. 43 üag.) Burada hanım Adile anımsatmışda

oluyor ki, Catone'ye göre (*apud Festum*, 144, 18 üag.; cfr. DELL s.v. *mundus*), bu delik bunca kazılmışıdi ki, ölülerin ruhlari sanılan, Man'larla iletişim kurula; ama buni anımsatmaki(hatırlamak) unutiyyur ki Latin'ler oni *comitium*'da yerleştirerdiler, ve oni *lapis manalis* 'le kapatardiler.

(3) Her iki inancda, zamanın ilk başında yalnızca deniz(okyanus) varidi; sonradan, Gög'ün Deniz'den ayrılmasından yer doğuliyur(yaraniyyur)(s 46 sgg)

(4)Her iki inancda(dinde) kuşlar Gög'yle bağıdilar ve orada, tanrilarıyla beraber yaşardilar (p.51 sgg). Adile Auguri'nin(italianca "Gutlu-Uğurlu" olsun demek) rolun kuşların uçuşunun yorumlamsi olmasını anımsatiyyur(hatırlatiyyur), ama unutiyyur anımsata(hatırlata) ki *auspicium*, kökünde(eslinded) *avis spicium*, 'kuşlari' izleme-gözlemeleme' anlami daşıyyur.

türk-etrusk dil benzerliki

Adile sonra, dil'yle bağı, bu aşağıdaki türk-etrusk benzerliklerin vurgulayur:

(I) sözde 'gorgia toscana' denilen ses çönüşmesi, genellikle bir etrusk kalıtımı gibi alkılaniyyur, ki türk dillerinde de vardır(pp. 195-6);

*"Gorgia Toscana" yani aşağıdaki seselerin obirine çönüşmesi ki türk dillerinde de vardır:

· /k/ → [h]

· /t/ → [θ]

· /p/ → [ϕ]

(II) ses harmonisi, ki olur etrusk diline ve olursa ural-altaiyk dillerine özgül(mehsus) dır(pp. 197-8);

(III) Ekleyici yapısı, ki her iki dilde ortakdır(p. 197);

(IV) etrusk Aİ, AU, EU iki seslilerinin(dittonghi) sırasıyle Eİ, AV, EV, ye geçişi, ki Pallottino(#) oni belirtiyür, ki Kazan türkcesinin osmalı türkcesine gelişmesinde de gözükmeğdedir(p. 198 sgg.);

(V) latince açık seslemede(silabda) olan kısa O'nın italiyan UO'sına geçişi, ki italiyancaya özgül dır, ve ki bir azda türk dillerinde gözükmeğdedir (p. 199sgg.);

(VI) sağdan sola yazılması(p. 204);

(VII) seslilerin yazılı dilde atlanılması(yazılmaması)(pp.205-7).

(*dilbilgisine*)Gramatik'e gelir ken, Adile(p.) böylece sıraliyyur(ki burada daha önemlilerin ele aliyurum):

- soneklerin(suffix) ard-arda yığılması, ki etruscek ve türkce ortasında ortak dır(p.289);
- etruskca da sifetlerin "-I" iyle düzelmesi, ki türkce de "-li" yile karşılaştırmak olabiliyyür(p. 291);
- olur etruskacada olursa türkcede, cinsin(gender) olmaması (erkek, dişi, yansız)(p.291);

- etruskca da çoğulukiçün *-ar -er* , türkcede *-lar -ler* kullanılması. Adile yakutca daha çok işlenen *-lar -ler* yanında çoğullukiçün *-ar -er* kullanımından da söz ediyür. Bundan başka, Pallottino'nın etruskcada bir *-l* çoğullukundan ad apardıkına göre, Adile(p.) varsayıyur ki
- yalınle(nominative) yukleme durumu(accurative) sık sık özdeş(ayni) olması, ki iki dilde ortak dır(p. 293):
- genetive'in oni nitelendirdigi adın önünde gelmesi (örnek: gülün kokusu), iki dilde de ortak dır(pp. 295, 310-11);
- sonek(suffix)in genetif(genetiv) de gelmesi tekce yalınlanan adda(nome determinante) yok belki yalın adda(nome determinativo) kullaniliyur, ki her ikisinde de ortak dır(pp. 295-6)
- *-s* sonekin belirleyici (determinative) adın genetif'den yaranmasıçün, iki dilde de ortak (ibidem)
- *-a* nın esgi (arkaic) etruskcada, dativ halinde kullanımı, ki çağcıl türkceyle ortak dır (p. 298-9)
- etruskca lokatif halin yaratmakiçün *-θi* sonekinin kullanımı ve türkce *-te -ta* (> *-de -da*) (p. 299);
- etruskca yukleme durumunda herden *-n-* nın kullanımı (örnek olarak işaret zemiri gibi), Kazan türkcesindeki *-n-* ye uykun-ayni , ve çağcıl türkcede de işaret zemininde(pronome dimostrativo) aynen kullaniliyur(pp. 300-1);
- etruskca bezi seslerin *-m* le çıkması, ki eruskologlar oni yanlış anlamışlar, ki farklı olarak türkce birinci tekil şahsin şimdiki zamani yle aynı dır(bundan başka önemli sözcük örneklerde kullaniliyur)
- etruskca da görülen geçmiş zamanın özyapısı olan *-ce* çekimi(inflexion), ki, damakda deyilse çuvaşca *-dje* le özdeşiyür (pp. 302-4);
- etruskca emir belirten hal besit kökle oluşuyur, ki türkcede de vardır(pp. 305);
- etruskca fiilden türetilen isim (gerund) *-eri* yle oluyur, ki türkce emri halinde *-esi* çekimiyle(inflexion) özdeşiyür, ki bunida gözün önüne almaliyuk ki tarihi türkce sescilinde(fnetikinde) sık sık /r/ sesi /s/ ya /z/ ye çönüşiyür(pp. 305-6)
- özne zemir(adıl)in getirilmemesi, ki latin, etrusk ve türkcede ortak dır(pp. 309-10);
- Fiilin cümleinin sonunda gelmesi, latin, etrusk ve türkcede ortak dır.

Şimdide, türk-etrusk sözcük benzerlikiyle ilgili olarak, inaniyorum ki yararlı oluyur Alinei(2003) de yapılan karşılaştırmanı burada birleştirib, ve bezilerin derinden araştırıb ve ona çokli ayrıların ekliyem, ta uzmanların ilgisine sunmuş olam.

türk-etrusk sözcük benzerliki

Şimdi aşağıda temel sözcükler ki türkceyle ilişkilidir, çağcıl alifba dizisiyle sıraliyorum, burada uyarmaliyam ki Hungar etgisini, ki burada vardır, içeri almamışam, bunca ki onun bizim ele aldığımız konuya onemi azdır.

1. Lat.-Etr. AEGER AEGRUM ‘

Latince *aeger* ‘ağrı, hasta’, böylece *aegrum* ‘ağrı, acı’, Etimoloji bakımından araştıma gerekirmeden (cfr.DELL). Adile (pp.229-30) bu sözcükleri türkce *agri* le ve *agrimak* la bir saniyur.

2. Etr. AIS

Adile bu sözcüğü yakutca *ais* “tanrı, tanrılık” le özdeşleştirmeni öneriyür (pp. 243-4) ki bu benim yazdığım varsay olan(Alinei 2003, p.43) hung. *isten* ‘tanrı’, ve Ön-Uralik *ičä den daha inandırıcıdır.

3. Etr. AN/ANC/ANANC 'onun' 'ilgi zemiri'

Pallattino bu formlari zemir gibi olabiliyor ilgi zemiride gibi de yorumluyor. Adile (p.278) bu karşılaştırmanı doğrulayırken oni esgi türkce ve türk ağızı(lehcesi) olan *aning* (çağcıl tür. *onun*), ki oni zemir-adıl gibi ('onun') ve iyelik sifeti(possessive adjective)gibi ('onun') yorumluyor.

4. Etr. APA 'ata'

Apa, etruskca 'ata' nın adıdır, türkce ve hugerce de öylece dir (pp.247-8). Belirlidir ki, burada şimdi türkceyle etruskcanın dolaysız benzerliğinin yeğlemesinden(tercihten) söz gedyür.

5. Etr. AVIL

Bu sözcüğe görede Adile'nin (pp.245-6) esgi ve çağcıl türkce *yil* le birleştirmesi, hung. *év* (yıl)e göre ki bu yazını yazanın önerisidi(idem p.47), daha yeğlemelidir(tercih edilmelidir), önce gelen kanıtın seslenme bakımından(fonetik) daha az belli gözükmesine bakmıyarak.

6. Lat. -etr. CAMİLLUS - kam- ham- xam'

Etrusk kökünden olan latin sözcüki *camillus* (cfr. DELL), ki Servio'ye göre 'minister deorum' anlamında geliyür, Adile'ye göre (pp.216-8) -cam kısaltması gibi okunurken türkce *kam* 'şaman'a yakın gözükabiliyür.

7. Etr. CANΘE/CAMΘI 'bir devlet görev yeri'

Bu etruskca en üst siyasi görevlinin adı dir(Serv. Aen. II, 669; cfr. Cristofani (1993, 132) (bu sanal sanılsada: gerçek güc *zila* nın elindeydi), *rex* (hakan)la özdeşiyür. Bilimsel araştırmaların ilk başından saptanılmıştır(belirlenmiştir) (cfr. e.g. Pauli 1882, 69-70, Pallottino 1985, 485-6, 507), ve altaiyk kökenden olabiliyür: hazar-kazarca *kündäč*, tatarca (Lebed) *kündü* 'derin sygi, kibarlık-incelik; siyasi görevlilikde önem sıralamasında ikinci yer dutiyür'; hakasca *χündü* 'büyük saygılı, görevli' ecc. (< mong. *kündü* 'önemli; saygı, ün'(EWU s.v., cfr. EWT s.v. *kündü* (2a u lg)).

8. Etr. CAPE CAPI 'kap'

Pallottino bu sözcüğü, onun çokli türeviyle 'kap-zerf' gibi çeviriyür. Adile(p.263) buni anımsatıyor-hatırlatıyor ki *kap* sözü türktedir.

9. Etr. CEP- 'model, biçim, but-sanem'

Pallotino, öz kurumsal kılavuzunda oni 'rahıblık ünvanlarından' gibi anımsıyor: bir varsayım ki *Liber Linteus* demeclerinde ki onun içeri kesince inanc töreniyle bağlıdır, sık sık görülmesinden yarıyür, ve aydın bağlamla devlet ünvanı gibi, yani *zila*, *maru* ve onlardan kaynaklanan sözcüklerin yanında yer alıyür (cfr. TLE 133, 165, 171, 359, 894). Dolayısıyla, uzmanların çalışması kutsllıkla devlet görevliliğin birleştirerek bir 'din adami-rahib' anlamlı varsayımına varmaktadır, ya oldukça buna yakın bir saygı unvanı dini ve devleti ortasında, ki bir esgi toplumiçün olası olmiyan sanlmıyür.

Türkece yorumlaması bize bu olasılığı tanıyür ki oni dini törenle bağlı gibi ya da devlet görevliliği gibi anıyür. Doğrusu, bu sözcük, bulğar-türk inancsel sözlere ait dir, ve 'put' anlamın daşıyür. Özdeşitirmeler bunlardır: uig. *kip* 'örnek, model', mtu. *kıb* 'model, forma, sayılık-önemsemeli görüntü-şekil, turkm. *gäp* 'korkuluk, bostan korkuluğı', karacal *kep* 'aynen', oir., tel., tat. (leb.), scior. *käp* 'ölçü, model, biçim, çizgi', scior. *käbär* 'betimleme, resim çizimi, model', calm. *kep* 'biçim', cazc. *kep* 'anlam, mana', soi. *çep çevi* 'biçim', *çevir* 'biçim, çizim', iak. *kiäp*, ciuv.

kap 'uzatma, büyüklük-siz, dışarı görüntü, çizim' (da cui mari *kap káp* 'beden-can'), aciuv. (> ungh. *kép*, sbcr., slovn *kíp* 'heykel', aslav. *kapъ* 'biçim, kukla, put-sanem') ~ mong. *keb* 'model, biçim' (EWT s.v. *káp (lg).

Ayrı etrusk yazılarında bu sözcük özümü lat. *insigne insignia* (simge-tuğ) anlamında gözükiyür, ve böylece *tenu* fiilinin nesnesi(obje) gibi yorumlanmıştır, ki sık sık onıyla birlikte gözükmektedir (cfr. TLE 133, 171, 894), ve lat. *regere*: 'zila nın, gromatikin ve... yerin(görevin)/tuğun tutmak/dik saklamak.

(gromatico = Roman bölge bakani)

10.Etr. CLAN (e il toponimo CHIANTI) 'figlio'

Nasıl ki bilmsel etruskologianın ilk başlangışından belirlenmiştir, sık sık işlenilen *clan-klan* sözcüğü 'cocuk-oğul-oğlan' anlamın taşıyor(cfr. Pauli 1882, Pallottino 1984: 434 ve öncekiler edd.). Bunca, nasıl ki önceden öz *addenda* [Alinei 2005] eserimde gösterdim, geçmiş yorumumu ki öz kitabımda [Alinei 2003] gösterişdim düzeltirken, onun orta türkce ve uyğurca, çağatayca ve... le bağlantılı olduğu gözükmektedir. 'genc, oğlan' (EWT 358), çağcıl tu. *oglan* [kısa g](*oqlan* okunuyor) (cfr. Adile 1985, pp. 249-50).

Chianti yer-adına (toponim) gelince, onun etrusk kökenli olması önceden Pieri (1919,29) ve Schulze (1933,529) desteklemişidiler, ki oni «bir etrusk önemli kişi titri *clante clanti*» la bağlantılı buliyuridilar. Bir köken ki şimdiye gibi, iki adı çekilmiş yazara dayanarak savunuluyor, ve bu savunma DT terefindende olunuyor (ki burada sözcüğü Carla Marcato derlemiştir). Bu sonuç şimdi etruskologianın yeni araştırmalarına dayanarak, ayrıntılarına girerken değiştirilecektir: (1) ve (2) son seslem *-ti/-* kolaylıkla yer-zemiriyle(-de) (locative) özdeşiyür (bak üs.), nasıl ki önce Deecke (1882) ve Bugge (1883) (cfr. Pallottino 1984: 438) görmüşidiler: örnek olarak bu alıntıları yapıyorum *celati e celθi* 'çukurda', *hupnineθi* 'sepulkurde(oda gibi kabirde ki ustü korgan gibi küçük tepedir)/ kemiklikde (küzede)', *şuθiti* 'kemiklikde, kabirde', *tuşti tuşθi* 'otda', *cltθi mutniaθi* 'bu kebirde', *Unialθi* 'Un'larında(tapanakında)', *Tarçnalθi* 'Tarquinia'da'.

clan-ti sözüyle bağlı 'oğlanın-oğlaniçun (yerinde-yerde)' yorumu yapılabiliyür: bu bir sıradan olmiyan anlam ki, özellikle bizim etrusk toplumundan bildiklerimiz içinde, ve onun içinde, bir güçlü aristokrasi(ünlüler), ki yer-iyelik(malikiyet)i ve onun kalıtımın(irs kalması), yavaş yavaş oluşmasını, göz önüne alırsak (cfr. Pallottino 1984, pp. 301-303 e passim).

11. Etr. CLETRAM 'getirem-getiriyorum'

Bu etrusk sözcüğü, ki *Liber Linteus*'da o çok gözükmektedir (buniyla beraber, *etnam*, *burdan v. obirileri*, ve *ayrılari*), Pallattino oni Umbriya(Toskania'nın komşu bölge) şzcüğü *Kletra* ye yakın bulmuşdur ve oni 'nezir olunmuş şeyi' gibi alkılamışdır. Adile (p.), üste sözü geçenlere dayanarak ve yazılı etruskın vokalların göze almiyarak, Volg türkce sözcüğü *keletiram* 'getiriyorum' la karşılaştırıyor, ki *keletir* 'getirmek'den alınmıştır (çağcıl türkcede *geldirmek*, Abakan türkcesinde *keltirmek*). Bu *Liber Linteus* yazılarını daha anlamlı yapıyor.

12. Lat.-Etr. CURIA 'roman toplumunun siyasi bölümü(kurultay)',

Lat.*curia* 'roma toplumunun siyasi bölümü(kurultay), ki söz kökeni bilinmiyerek(etimologisiz) etrusk kökeninden olabiliyür (cfr. Festo ve DELL), haböyle latince *curulis*(kurulis), bir sifet dir ki *sella*'yla geliyür ta oni '(seggio) den ayırım yapı ki hakanın ve üst yargiçin, elçilerin, pretorlerin-

valilerin ve... dir, ve onunda etrusk kökenli olasıklı (cfr. DELL), ki Adile(pp. 233-6) oni' *kurmak*' ve '*kuruluş*' la özdeşleştiriyor.

13.Etr. ETNAM 'tapanam, yalvaram'

Bu sözcük *Liber Linteus* da sık sık gözükmektedir ve Pallottino oni latince *etiam*'la özdeşleştiriyor ve onun 've, haböyle' bağlaçı anlamın dışındaki ileri sürüyor. Adile üsteki *cletram* gibi oni Volg türkcisi *ötin-mek, ütün-mek* 'tapanmak'la bağlı buluyor ve bu fiilin birinci şahsiyle özdeşleştiriyor.

14.Etr. FALA(N)DO 'gög'

Nasıl ki bilinmektedir, Paolo Diacono, Pompeo Fasto'dan böylece alıntı yapıyor: «...falado (falando) quod apud etruscos significat caelum».(yani: etruskca falado gög demektir) Pallottino(1985) bu sözcüğü *falau, falaś, falsti* etc..yla bağlı biliyor. Adile (pp.254-7) Yakutca *hlla* 'gög'le karşılaştırıyor, buncaki bu dilde (haböyle çüvaşcada olduğu gibi), bir meyil-eğilim olarak,önde gelen *f-* yi üfleterek(püfliyerek) kullanıyor(e.g. rusca *fonar* 'fener-lampada'> jak. *honar*).

15.Etr. FALU- 'kent-

Etruskca 'kent' anlamı taşıyan, tanık olarak *faluthras* bileşikin 'kentle bağlı birleşim' göstermek olabiliyor. Hungarca bağıyla (cfr. EWU s.v.*falú*), uigurca *balıq* 'kant-şehir', Kalmukca *balıasum* 'kent-şehir, köy'le yakın buluyor.

16.Lat.-Etr. HARU(SPEX) 'karın-fitik-kavlıç'

Adile (pp. 214-6) lat. *haru-spex* nın birinci öge(parça)sile karşılaştırıyor, ki DELL'e göre etrusk kökenli ve lat. *hernia*, ve tür. diyal. *kharin* 'karın' la benzerdir.

17.Etr. HINΘA ve benzerler.

Pallottino bu etrusk sözcüğü 'altda-aşağı' ya 'yeraltı dünyası' gibi alkılıyor. Adile(p.262) uig. ca kabristan sinti adlandırıldığını, ve ki /s/in /h/ye dönüşmesinin bir türk lehcesinin özeni olduğunu vurkuluyor .

18.Etr. LUÀS LUC- LAUC- LUX- LAUX- etc. 'grande'

Etruskolog'lar bu sözcüğe, ki açıkca etrusk lukumon'nın (hakanin) gösteriyor, ve bunca dilbilimi bakımından kökeni belirsiz sanılıyor, 'hakan-padişah' anlamın veriyorlar, geçen araştırmamda ben 'atlı-şovalye' anlamı üste düşünüyordum, ve buna dayanakım buydu ki hungarca 'at', ve haböyle uyg. *ula-γ* 'ulak- potsa atı', 'beraber, bağlama', mtu.(orta tür.) 'ulak- posta atı, istek'; çağ., tu. yakıtca, kom. osm. *ulak* 'ulak-koriye', 'beraber, Bağlantı', orta türkce 'postal atı, arzu-istek'; çağatay, doğu tü., ortak osm. *ulak* 'koriye-ulak' 'acele ulakı-koriyeri', çağ. 'herhangi bir taşıma hayvanı', kazak. *ulau, ulu, lau*, Kazan tü. *ylau* ecc. 'resmi at üste atış-ok atışı'. Adile(pp.251-3) onla türkcenin ortasında bir bağ öneriyor ki bence çok dolaysızca ve inandırıcıdır: ön türkce, orta türkce., çağatay. etc. *uluγ* 'ulu-uluğ-büyük', çağatay., tat. *uluk* ve yakınları'aynen', yakıtca *loxon, ulağan* etc. 'aynen' (cfr. EWT s.v. *uluγ*). Semantik (anlamsalbilim) bakımında, 'büyük-ulu' dan 'lucumone'ye geçiş daha ağıla sığandır. (lucumone = lukumon = etruskca hakan-padişah)

19. Lat.-Etr. MACTUS/MACTE/MACTARE 'yüceltmek, onurlandırmak, önemlendirmek', 'dinsel tören sözcüğü, nezri önerilere eşlik etmek'

Adile (pp. 222-4)ye göre, bu dilbilimi bakımından köksüz(etimolojisiz), ve ehtimali etrusk kökünden (cfr. DELL) olan sözcükleri, türkce *maktamak*, dial. *makhtamak* la, özdeşleştiriyürler, ki 'övmek-medih etmek' anlamın daşıyur,

20.Etr. MI/MINI 'men-ben, mene-bene'

Eturskca 1° şahıs adılı(zemir), Adile(p.) (pp. 273-5)ye göre, Kazan türkcesinde karşılığı vardır, ki *min* biçiminde gözükiyür. Obirilerde *men* gibi közükiyür. Çağcıl türkiye türkcesinde, ki orada /m-/ başlankıcısı /b/yel çönuşiyürken, onun yerinde *ben* varımızdır. Bundan başka, çuvaşca 1° şahıs adılı(zemir) *ebi* dır, ki e- (çekilmesi)prostesi varıdır. Ama *mini* ye gelinge, türk lehcelerinde, ve özellikle Kazan türkcesinde, birinci sahisin yükleme durumudur: örnek olarak *mini küt* 'beni güdmeni güd, güt'.

21.Etr. MLAK MULAX

Çok gözükten etrusk sözcüğü, ki etruskologlar terefinden 'armağan, öneri' anlamıyla tanıtılmışdır. Adile (pp. 257-8), tarihi fonetik(sescil) bilimine dayanarak, başta olan M- sesi B- ye çönuşmesinden konuşıyur, ve hapısı 'armağan' anlamında olan, çağcıl tü. *bäläk, biläk, uyğur., cağatay. biläk, soj. belek, yakutca. bäläx* etc., le karşılaştırmasını öneriyür.

22.Etr. NAC 'niye- niçin'

Pallottino bu sözcüğü 'nasıl ki, niye, böyle?' anlamında biliyür. Adile(pp. 279-280) buni başkaca yorumliyurken, oni hapısı 'niye?' anlamı daşıyan, uig. *neke*, Kazan tü. *nige*, osm. tu. *niye*; bir Finlandia türk toplumu olan ama kökeni Russiya'dan olanın, *nak* 'niya' özdeşleştiriyür.

23. Etr. PARXIS

Bu sözcük, bu tekce TLE 165, 169, de belgelendirilmiştir, ki tezlikle *zila* nın bir önemli niteliki gibi tanımlanmıştır, ve böylece bir valilik(magistral) sözcüğü gibi, hetta bile deyişik halde çeviri yapılmış olsada: Trop oni 'partizio nin' (1902-03, II 132) ki gibi ya 'atanın yanından-terefenden' (1905), Cotsen(1925) terefinden, 'ağa, ünlü'ecc. (cfr. Lambrechts 1959 bibl'lr).

Türk açıısından iki olasılıkla karşılaşıyuruk: (A) altayca * *bār-* var, varlık', cfr. tu. *bark* 'var,varlık' 'ev ve ayla', aut. *barān baran* 'mal, var', Kırgız *barān* 'güc, güçlülük', altay tü. Cağatay *bar-ym* 'mal, var', çuvaş *puran puran* 'kuzu' (cfr. EWU s.v. ve EWT 62) (çok yakın olan 'varlık' ~ 'mal-davar, çiflik hayvanları', böylece latince *pecunia* nın <pecunia=paralı> tersi oluyor). (B) esg. tü. *balqa*, or. tu.(doğu türkce?) *balka* 'çekiş-tokmak', bar. *palya*, çağ. *balya* 'Keule mit einem lange Stiel', or. tu. tar. *bolka* ecc., ki Róna-Tas (1999, 187-9) ın ayrıntılı sözcük kökenin(etimolojik) araştırmaları izinde gederken (hetta tekce bir bölümünde), hungarca *balta* (cfr. EWT 61 ve bak *purth-* le başlanan sözcüklere) yla bir kökden geldikleri gözükmeğdedir.

24.Etr. PAVA 'baba, soy'

Tarxies (obirilerinede bak) sözcükünden önce gelen bir sözcük dır, ve 'baba, soy' anlamından alınmış, bir insanadına(anthroponim) çağır(gösterisi) gibi alkılanıyur. Böylece de, osm. türkce,

uiğ., çağ. ecc. *baba* ‘baba, dede, soy, yaşlı ünlü’, sart. *buva* ‘baba, dede’, hakas-xakas *paba* ‘ata’, or. tü. *bua* (EWT s.v. *baba*) sözcüklerine yanaştırabiliniyür.

25.Etr. PUIA 'bayan- -

Bu sözcük yazılarda sinedaşlar(kabir daşları) yazısından ad-güni(onomastic) türün betimlemesi gibi çok gözükmektedir, ve bilimsel etruskologyanın ilkin gününden ‘eş-bayan’ gibi yorumlanmıştır(örnek olarak Pauli (1882)). Türk açısında okuluniyur ken,(esgi) osm. *bula, bola* ‘teyze-bibi-hala, yaşlı kadın’ yla karşılaştırılıyur. Bu sözcüke XVI yüzyilinde de tanıklık etmiş olsakda, onun Balkan’larda genişlikle yaygın olması (sbkr. *bula* ‘müsülman kadın, islami medrese öğretmeni, bulg. *bula* ‘türk kadın’, albanca *bullë* osmanlı kadın ecc.) buni göseteriyür ki osmanlı işğalı öncesinden bu sözcük orada olmalıdır(Alinei 2000, cap, III). Etruskcada *b-* nın bir az sesli<p> gibi kullanımı çok yakın olarak, ve türkcde /l/ den sonra bir damaklı sorası ünlü-sesli(postpalatal vowel) geliürse, damaklı(palatale) /l/ ye çönüşiyür.

26.Etr. PURTH/ PURT- ‘balta’

Etrusk sözcüğü *purθ* etruskologlar yanında bir “valilik-yarğışlık unvani” (cfr. Pallottino (1984: 513) gibi alkılanmaktadır. Ama benim anladığıma göre o ikiyanlı-balta’ni betimlemekdeydi, ki Etrusk’ların yanında bir tanınmış güc ve yetki simgesi gibi sanılıyuridi, ve Lambrechts’e göre tekce *zila* nın yığıltayının başkaniyla bağlantılı dir, latin (*interpretatio*) yorumlamasiyle *princeps civitatis*. Maggiani (1996, 98), bu gün girinilmez olunan, Tomba dei Convegna (Toplantılar Türbesi) nin resimlerinin ve epigraflarının(heykel altında kısa yazıların) fotogarafın yayımladı, ki orada o türbenin kurucusun gösteriyürler, bu kurucu bir büyük düzenli katılımcılarla ve iki “littore” ona eşitlik ediyür ki iki ağızlı demir balta daşiyurlar, ve bunca gerek bir çok üst yarğış olması gerekiyür.

Türk açısından okunur ken, bu sözcük bunlarla karşılaştırılmış olabiliyür: çüv. *purta* [son seli üste vurgu yapılıyur] (EWU, EWT) ve ona benzer osm. *balta*, uyğur. *baltu*, çağ., tar. *baltu*, mtu., (esgi osm.)aosm. *baldu*,(esgi tü.) atu. *balto*, atu. *paltu paldu*, tu. or.(doğu) *paltu, paldu*, tel. ecc. *malta*, oir. ecc. *palta*, iac.(yakut) *balta*, mong. *balta baltu*, tung. *balta*, ki hapsi da ‘savaş baltasi, balta, alabarda’ (EWT 61) anlamında . Bence, etrusk gerek *balta* nın geografi-değişiklikli sözcükün de tanımış olaydı, bunca ki latince *balt-eus* (etrusk kökenli olması varsayuliyur) alınmalıdır, ki ‘kılınc kayışı-kemeri’ anlamın daşiyur (ki sifet oluşumi olarak, bunca ‘balta’ yçün demektir). Nasıl ki biliniyür, lat. *balteus* ‘kılınc kayışı-kemeri’ etrusk kökenli olması anlaşılmalıdır, bunca ki Glossa’da gelen bu kanıt dayanılıyur: “balteus masculino genere semper dicitur ut clipeus ... Sed Varro in Scauro baltea dixit et Tuscum vocabulum esse – burada Balteus’un tuskanca-etruskca baltea den gelmekin yaziyur” (GLK I 77, 5: cfr. DELL). Vulci ölüler kentinin, François türbesinde çekilmiş, “savaş görünümünde”, *balteus* açıkca deşik figürlerde gözükiyür.

QUI FIGURA 2.1

QUI FIGURA 1.1

(figura dei portatori di bipenne nella Tomba del Convegno (Pittura Etrusca 64-65)), riprodurre anche Maggiani fig. 1, p. 97.

Çok marakli olarak Adile, öz *balteus* ‘kayış-kemer’ görüşünde (pp. 239-241) ve onun türkcce’yle ilişki olasanaki üzre, *balta* ve onun deşik biçimlerin türkcde ve ayrı benzeri dillerde düşünememiştir, ve türkcce *bel* i (kemer) yeğlemiştir(tercih etmiştir).

27. Lat.-

el-

Adile(pp.237-9) bu iki adı karşılaştırıyor, ki daha alışılmış olduğumuz, bir geçerli kanıtlamaya dayanarak, sabin yer-adi(toponimi) *ures* (cfr. DELL)e bağlanılıyor. Adile bu iki sözcüğü türkçe *kurmak* la, ve daha kesin olarak *kurucu* sözüyle ilişkilendiriyor.

28. Etr. RAS(E)N(N)A

Alinei (2003) de bu sözcük Etrusk adlarından birisi olmaması, ama hungarca 'bölge' anlamlı *rész* le ilgili olası savın ileri sürmüştüm. Adile (pp. 284-6), Trombetti'ye dayanarak, ki *Rasena* yerine *Arsena* okuyuridi, Göğ Türk'den gelen boyun adıyla, *Asena* la karşılaştırmanı suniyor.

Bir yerinde karşılaştırma bunca ki böylece ad bize çin hanedanlarından gelib çatmıştır, ki o dilde(çince) /r/ sesi yoktur.

29. Etr. SEK -

Adile (p. 248) bu sık sık adı geçen ve tartışılmaz etrusk sözcüğüne, türkçe *kız* dan alınmış köki öneriyor.

30. Etr. SUC 'dini tören'

Adile (pp.258-9), bu etrusk sözcüğüne ki Pallottino oni deyişik bağlara dayanarak, 'dini tören' gibi anlatmışıdi, çuvaşça *tsük* 'opferfest'(kubanlık kesmek için dini tören) le karşılaştırıyor.

31. Etr. ΘANASA, TAN- -mak)

Etruskca *hanasa* biçimli sözcüğü iki-dilli yazı olan TLE 541de gözükiyor, buradan onun lat. *histr(i)o* le bir olduğu sonuculanıyor. *tan(sina)* biçiminde Vetulonia Bardakı'nın (TLE 36) 'konuşan yazılar'sında tanıklık ediyörüz, ve böyle deniliyor ki önerilmiş bardak içginin 'ölçüsün' gösteriyor. Bu tü. or. *tanu* 'tanı-mak', mtürk. *tanu* 'tanıtmak, uyarmak, vurgulamak'(EWU, EWT).

32. Etr. ΘAP -mak'

Pallottino'ye göre bu sözcük ve onun türevleri 'adamak' ya 'nezir' anlamında dır. Adile (p.264) türkcede *tapma tapmak* sözünün *tapınmak* anlamında olduğunu anımsıyor. Bunuda artırmalıyor ki *tapı* nın 'put' ve *tapınmak* ın puta tapınmak anlamında dır.

33. etr. TARXUN 'Tarconte' e TARXIES 'Tagete' antroponim'leri(adam-adlari) "Tarhan-Tarxan"

iki efsanevi etrusk adam-adi(anthroponim), ki açıkca ortalarında ilişki vardır, Tarqinia'nın adının kökünü oluşturuyor, ki birincisi (Tarxan) Tarquinia'nın kurucusunun adını betimleyör, ki etruskların kurucusu Tirreno'nın kardaşı dır (cfr. gr. *Tyrsenoi* 'etrusklar'), ikincisi (Tarxies) Tagete'ni betimliyör, ki bir gin ve yaşlı-cocuk gibi, Tarquinia'da saban sürüntüsü izinden dışarı atlanıyor ve Tarkonte'ye *Etrusca Disciplina* ni (Etrusk Düzeni-Yasası) suniyor.

Bu iki adın kökünü, her bir olasanıklıkla, esgi türkik unvanı olan *tarxan* (*tarkan*, *tarqan*, *tarjan*) dır ki "üstün kılavuz... bir göğden yollanılmış yönetmen, ki onun siyasetde, yargı ve inanc

alanında olan gücü ve yetkisi, sonra ki Türk-Moğul devletlerinin hakanlarına(xakanlarına) ve hanlarına(xanlarına) benziyür” (Golden 1998, 17): cfr. atu.(esgi türkce) *tarqan* 'kılavuz, üstün rütbeli, hakim', mtu. *tarḫan tärkän*, atu. uıǵ. *tarḫan* 'ünlülük görevi', osm., çıǵ. *tarḫan* 'ayrıcalıklı koşul', Kazc. *darkan* 'Han-Xan'nın gözdesi', mong. *dar-qan* 'ünlü', hapısı *tar* 'unvan'dan alınmış + *Kan* (EWT s.v. *tarḫan*).

Adile (pp. 281-3) burada vurkulayur ki türkce *tarcan* böylece çözümleniliyür, *tar* 'toprak' ve 'khan-xan' iye-malik, ağa, prens, padişah, xaqan-hakan'. Bundan başka, o *tarcan*'dan *Tarquin(us)*a geçişi anlatiyurken çuvaş deǵışiklikini kullaniyurken *khun* sözcükünden *khan* yerine yararlaniyur. Bir sözcük ki *Hun* etnonim'inin(ırk-adinın) kökeninde anlatiyur, ki doǵru anlamı 'aǵalar-efendiler-yöneticeler' olmuştur.

Bunida anlatmaliyam ki Canina *Tarcon* ve *Tages* ın özdeşleşmesine arka çıkmışidi (cfr. Mansuelli (1986, 101-112)), ama *Tarcan*'ı *haruspex primus* anlamışdır.

34. Etr.

-

-çeyzi-

-mal'

Bu etrusk sözcüke ve onun deǵışiklerine, ertuskologlar 'kebir' anlamı vermişler.

Bu yorumlama, çoklı yazılarda doǵru gibi gözükse bile, Cippo di Perugia(Perugia Bengü Daşı) yazısı, buni açıkca yalanliyur, ki, genellikle onun konusu bir yer bölüşmesi üzre oldukuni kabul ediyürler, ve orada *velθinaθuraś θaura* sintagma'sının kesince Velthina toplumunun(gens Velthina), 'mal-varlılıkla' ilişgisi yokdur, nede onun 'kebirleri'yle.

Çippo di Perugia adıyla tanınan Perugia Bengü-Sine Daşı

Obiri yazılar üste ki o sözcük kaullanmışdır, aparılan araştırmalar, bunida gösteriyür ki dayıma 'varlık' konusuyla yakındır, ve herden bu açıkca göze çarpiyur, ve ki böylece bu kebir daşlarinde yazılan sözcük kesin olarak 'coredo funeraria' ya 'ölü xoñçasi-çeyizi' anlamı daşiyur, yani o var-mal ki ölü öziyle obiri dünyaya apariyur. Bu yorumlamanın düzlüğüne inandikimiçun, bu sözcükü altayik sözcüklerine yakın buliyurum ki onun gösterisi olarak; Kalm. *tawr* 'var, mal', Kutadıyü bilig *tabar* 'varlık-cins, mal', uıǵ. *tavar* 'varlık, cins-mal', mtu. *tavar* 'var, ermeǵan, vergi', oir., tel., tat. (Lebed) *tabar* 'varlık-cins-mal', çağ. e osm. *tavar* 'davar-mal (özellikle davar-koyun)', osm. e turkm. *davar* 'davar (özellikle koyun)', tat. (kazan) *tyvar* 'varlık, davar' ecc. (EWT 451-2, e EWU).

35. Etr. TIURUNIAS 'stato della nazione'ulusun tavuru-töresi'

Pyrgi'nin Demir Tablası B(TLE 875) de olan bu *hapax* (ki, Pallottino gibi, oni birleşikce okuyurum, ve oni *tiur unias* gibi bölmiyürüm, nasıl ki Rix(Crç 4.5) öylece varsaymışdı), etruskologlara göre o *tiu* 'ay'ın bir bileşimi(compound) ya türevi(derivative) dir, türk açısından okunur ken bir önemli sözcükle ilişgileniyür (EWU'dan kuşkuyla yaklaşımlırken, uzmanlar oni yakınca kullaniyur: cfr. Róna-Tas 1999, 112), buradan esgi yazılarda bu biçimler gözükmededir *tewruen*, *tewruenye*

bu bileşikde, ki oni 'kasaları-çömekleri düzmek' çevirdim, ikinci öge-parça *θrals* altayık sözcük kökenine yaklaşıyor ki ona gösterge gibi uyg. *tavar*, çağ. *tavar*, etc. 'şey, var, mal-davar' (bak. bu üste *θaura* ve cfr. EWU, s.v. *tār2* e *tar-*).

Bir *hapax*'dır ki Golini I türbesinin yazı başlıklarının birisinde gözükmüştür, etruskologlar onu araştırmamıştır ve ben onu böyle çevri yapmışam 'ambarcı kadın, kahya kadın, payliyan xanım'.

Onun bir altayık kökenli bileşik gibi yorumlamak oluyor, uyg. *tavar*, çağ. *tavar*, etc. 'şey, var, davar' (bak üstekine *θaura* e *θrals*) e çuv. *ama* 'ana, karın', mong. *eme* 'hanım'

38. Etr. ΘRESU 'küle-hizmetçi'

Bir etrusk sözcük ki iki kez Golini I başyazısında yineleniyür(tikrar olunuyor), her ikisinde bir külenin çalışma şekliyle(TLE 222 e 230) görünmektedir. Bu sözcükle yakın bulduklar bunlar çuv. *tarzá* 'hizmetkar, paralı işçi', cfr. çağ., osm. mtu. ecc. *tār* 'ter', mtu. bir de 'külelik, ücret', 'ter', mtu. *ter-či* 'terriyen, paralı esger' (EWT s.v.).

39. Etr. TUR- 'adak önermek'

Etrusk hermonotiki (sözcük yorumlaması) özünün ilkin günlerinden, *tur-* 'e ve ondan törenen (*turce, turuce ecc.*)'lere 'vermek, önermek' anlamın tanımıştır (cfr. e.g. Müller-Deecke 1877, II, 512, Pauli 1879-80, II 66 sgg., Bugge 1890, 9-13, Torp 1902-1903). Doğrusu bu sözcükler deyişik şeylerin üstünde gözüken kısa yazılarda sık sık gözükmektedir, ki böylece onların adı geçdiki kişi tarafından verilen 'adak-öneri' gibi olasanaklıkını göstermiş olabiliyür. Örnek olarak eger biz *turuce* biçimin –fiilin geçmiş zamani- sansak, oni burada da görebiliyürüz ; *Λarθ p aiθunas prezu turuce* (TLE 256) "LPP donò". yada burada *Θucer Ι ermenas turuce* (TLE 709), ya gine burada *(M)amarce Vexx(x)nsnaś turuce* (TLE 743); ve son olarak burada *mini turuce Λarθ Apunas Veleθnalas* (TLE 760).

Onu türk açısından okur ken bize onun anlamın daha kesince tapmaka izin veriyür – 'adak önermek' – onun tarancı *törpä* 'armağan, ki bunca öneriliyür ta ondan daha değerlisi elde edilsin' (ETW s.v.), ki tam bir 'inanc önerisi', 'adak'(lat.vovere) düşüncesinin yanamlam özgülüğün daşıyor.

40. Etr. TUŚ 'repositorio funebre''ölü koyulan kap'

Adile (pp.270 – 1) bu adı turkce fiili *düşmek* le karşılaştıriyor (adıl. *tüşmek*) 'tüşmek-aşağı enmek'.

41. Etr. ΘUTA 'dignità, governatore''dede, ünlü, hakim'

Bu biçim Pyrgi'nin A demir tablasında gözükmektedir, ki Thefarieri Velianas,Cere'nin hakani ya hani-hakiminin adı önünde geliyür. Fenikice yazıda *mlk* 'hakan-melik' sözcüğüyle özdeşmesi olasanaklıdır. Pallottino önceden buni duyarmışidi ki böyle gözükiyür ki etrusk yazısında feniki sözcükü *mlk* le kesince olarak özdeşen bir sözcükün olmamasını ,

Pallottino etrusk yazısında feniki sözcükü *mlk* le kesince özdeşen bir sözcükün olmamasının gözükdükünden önceden söz etmişidi, ama bir şeylerde tapilabilir ki o anlama yakın olsun, ve bu deyişik olanaklar içinde bunida göstermişidi ki bu unvan özinde *mex θuta* (Pallottino in AA.VV.

1970, 20) ni gizletmiş olsun. Bonfante ve Bonfante (1985, 75) ve D'Aversa (1994, 26), (toplumun) ağası anlamın benimsemişler.

Bu esgi türkçe *tudun*, ki oradan yunan bizans *toudouinos* ' VIII-IX yüz yilde türk-hazar(xezer) ünlüsü' sözcüğü doğuliyur.

Ki özellikle Avarları için çok önem taşıyuridi, ve bundan başka esgi-türkçe yazılarda gözükmektedir, çince de (*tu-tun*) ve orta çağ frascada da (*twdwn*) (Moravcsik 1958, 317-318, EWT, 502, ki esgi türkçe *tutuk* 'bir bölgenin esgeri hakimi' den de söz ediyür, ve oni çince *tu-tuk* < *tuo-tuok; ve uığ. *tutum* (2a gamba di n lunga e dritta)le ilişkilendiriyür, 'sivil vali', ki çince *tu-ungh* den alınmıştır).

Etruskcasına gelince, onun yalınına (nominatifi) –*a* da uyarlamasına düşülebiliyür.

42. Etr. uru, ure 'er- -bay'

Bu sözcük Vetulonia Bardaki üstündeki yazıda gözükiyür(TLE 366, v. cap. III)), bundan başka değişik arkaik kapların üstünde birecik yazı olarak gözükiyür. Genellikle, anlamı belli olmiyan, fiile ait bir sözcük gibi saniliyur (cfr. Pallottino SE IV'de (1930), 201 sgg., ki bunlara dayanilyur; Trombetti #; Camporeale (SE XXXV 1967, 608 sgg.); Maggiani # (REE 48, 102-104)), buna başka XI'inci yülyülin hungercesinde tanıklanan. *ur* 'ur, bay, ağa', ve türkeceye gelince esgi türkçede *uri* 'er-genc', uığ. *urug* 'tohum, buğday, dene, torun', tat. dial. *oru* 'töreme-üreme yeteneki', çuv. *vəra* (acc. circ. 2'inci ses üstünde) 'töreme', **uru, uri* 'torun, akraba' den (EWU, cfr. EWT s.v. *uruy* de). Bu anlam Vetulonia Bardaki konuşan yazılarında açıkca doğrulanilyur, ki orada bardak *uru* 'er-bay'a konuşıyur, ve oni içğini tökmeki çağiriyur, ama obiri kaplar üstündeki yazı sade bir şekilde er-bay'ın sahiblikin gösteriyür. *Uri* ve *ure* de, ki olarda kapların üstünde yazıları gözükmektedirler, öylece yorum yapılmalıdır.

43. Etr. VACAL VACIL VACL – -

Etruskacada 'yüce bağ – büyü bağı' anlamı taşıyur, ve türkçece *ba 'bağlamak'dan alınan **bag-*, cfr. uığ. *bay 'bağ-bağlantı', osm. *bağ* 'büyü bağlantısı', çuv. *pu* 'bağ-düğün' ecc.

44. Etr. VECU/VECUI

Nasıl ki bilinmektedir, sözde "Disciplina Etrusca" "Etrusk Düzenesi" denilen, ki bir sıra geleneksel doktriyenlerin bileşimidir ki etrusklar İtaliya'ya getirmişler, ve bu Sibilleler Kitabların yazan sibille'lerden bir-birine geçirdi (sibille kadın ham demektir), ki deyişik latin kaynaklarına göre Vegoik kitaplar adlanıladı, ki oda etrusk ninfa'sının adından alınmış olmalıdır ki onun doğru-özgün adı Veku dir. Ondan tekce parçalar halinde etrusk kökenli roman tarihçisi Tarquinio Prisco'nun yazısında olan alıntılarda gözükmektedir. Adile(pp. 259-61) bir yandan bezi yazılarda 'şaman başcısı' gibi anlatılan *beki*'le karşılaştırılmasını öneriyür, ve obiri yandan, etrusk kadın adlarına (antroponim) *peçe, peia, pekni* ve benzerleri, ve böylece çuv. *pige*, tü. dial. *bike* 'hanım, büyük hanım, kraliçe' gibi dayanilyur.

45. Etr. VEL 'prenome' o 'pronome- -zamir' (?)

Çokluca etrusk yazılarında gözükmekte olan *vel* sözünü, etroslogar bir kişi-adam adı gibi alkılamışlar. Adile (pp. 276-7), türk lehceleriyle-deyimleriyle karşılaştırmalara daynarak, 3° şahıs adılı olamasını öneriyür. Gerçekten, türk lehcelerinde, bu adıl *ol* ya *ul* gibi vardır, ve çuvaşca da tam *vel* olarak gözükiyür.

46. Etr. XURVAR 'durunda-zamanda'

Pyrgi'nin, A demir tablasında görünen, bu etrusk sözcükün, bence, böyle anlamak oluyor; bir bileşim *xur* 'yaş, zaman, devran' ve *var* 'durum gösterisi'nden oluşmuş dur, ki 'o durumda- o zamanda' anlamı taşıyor. Bu uyg. *qur* 'dizi, sıra, yaş etc.', osm. *kur* 'kat, düzey, ölçü; yaşıt, çağcıl', kırkızca *qur* 'zaman' '(x)kere' anlamın taşıyor.

47. Etr. ZIX 'yazmak'

Adile (pp.268-70) bu etrusk fiilin, ki anlamı kesinleşmiştir, uig. *çiz-mek* 'yazmak'le karşılaştırıyor, ki bir sesdeğiştirme(metatetic) biçimdir.

48. Etr. ZILA 'han- bay-

Bildigimiz gibi, bu tür etrusk sözcüğü onun çoklu kanıtlarda tapıldığı bağlara dayanarak, tezlikle çeviri yapıldı. Pauli bundan önce, öz etrusk sayıları üzere yazısında(Pauli 1882) – ki orada daha geniş olarak tüm etrusk soruların ele alıyordu - , buni doğruluyabiliyordu ki "Das wort *zilaθ* [...] eine Amtsbezeichnung enthält, wie langs festgestellt ist...", ve buniçun Karl Otfried Müller e Wilhelm Deecke, (1877) den alıntı yapıyordu, ki orada birinci kez bu yorumlama gözükmekteydi. Artıca, Pauli özide, *zila* – ve onun değişik töremeleri olan *zilaθ*, *zilat*, *zilax*, *zilac*, *zilacal*, *zilc*, *zilcθi*, *zilci*, *zilx*, *zili* ecc.- üzere görüşünde, bunada varmışıdi ki "dessen Nominativ wohl sicher als *zila* zu erschliessen ist".

Etruskologlar etrusk *zila* nın işlevin-görevin yunan kaynaklarında gelen niteliklerle bir biliyorlar ki orada etrusk ordusunun başısını ki toplum tarafından seçilmişidi böyle anlatmıştır, *strategòs egoúmenos* o *autokrátor* (strateg, egemen, autokrat)(cfr. Cristofani 1993, 134), ki Tarquina *praetor* (vali)sine yazılan bir latince *elogium* (medih)den de haman anlam çıkıyor, ki *exercitum habuit* ve onla bir esgeri kampanyani Sisiliya'da yönetmişdir(Lambrechts 1959, 103).

Bu sözcük peçenekce *Yila* 'boy adı'yla, başkırca *Yulay*, *Yulaman* 'boy adı'yla yakındır, ki **jula* (EWU s.v.)dan alınmışolabiliyor; bundan başka Hazarlar-Xəzərlər yanında bu görevin anlamı böylecedir (kutsallık) "ein sakrales Fürstentum" (EWU s.v., cfr. Moravcsik 1958 II 115, Di Cave 1999, 68, n. 114).

Etruskcada onun yalın (nominatif) biçimi *zila* olmalıdır, ki türkçe **yula*' yla ve hungarca *gyulay*'la özdeşleşiyor.

Sonuc

Sonuçlandırmakiçun, bence tarihi dilbilimcik, Paleothic Continuity Paradigma (Taş devri Süreklilik Paradigma'sı*)nın yeni açısından, şimdi altayik dillerine ve türk-etrusk bağına uygulanarak, bizim etrusk üzere bilgimizde büyük payı olacaktır.

*paradigma yani değişik bilim alanların kullanarak kanıtlamak ve aynı şeyi değişik açılardan kanıtlar birbirinin üstüne düşerse doğrulamak. örnk olarak burada kullananlar: dilçiliğin değişik bölümleri, tarihçilik, arkeolojiya nın değişik bölümleri, tarihi genetik, atı evcilleme tarihi ve ...

BIBLIOGRAFIA

AAVV (1970) =

Achilli A, Olivieri A, Pala M, *et al.* (2007). [L'analisi genetica delle popolazioni etrusche e turche: implicazioni per la storia e la genetica delle popolazioni umane](#). *Am. J. Hum. Genet.* **80** (4): 759–68.

Adile (p.), Ayda, *Les Étrusques Étaient-ils des Turcs?* Paris: 1971 (in turco: *Etrüskler Türk mü idiler?* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1974;

= *Les Étrusques Étaient des Turcs. Preuves.* Ankara: 1985, (in turco: *Etrüskler (Tursakalar) Türk idiler.* İlmî Deliller. Ankara: 1992).

Alinei, Mario (2000),

Alinei, Mario (2003), *Etrusco: una forma arcaica di ungherse*, Bologna, il Mulino.

Bandelt HJ (2004). [Genetic relationships between the Etruscans and the Anatolians](#). *Am. J. Hum. Genet.* **75** (5): 919–20; author reply 923–7.

Bauchet et al. (2007) "[Genetic relationships between the Etruscans and the Anatolians](#)". *Am. J. Hum. Genet.* **80**, 948-956.

Bonfante e Bonfante (1985)

Bugge (1883)

Camporeale (1967)

Chiarelli, Brunello (2010),

Cortsen (1925)

Cristofani (1993)

D'Aversa (1994)

Deecke (1882)

DELL =

Di Cave (1999)

DT =

EWU =

EWT =

GLK =

Golden (1998)

Lambrechts (1950#)

Lambrechts (1959#)

Maggiani (1996)

Mansuelli (1986), SE 54, 101-112,

Moravcsik (1958)

Müller-Deecke (1877)

Pallottino (1930)

Pallottino (1984)

Pauli (1882)

Pellecchia M, Negrini R, Colli L, *et al.* (May 2007). [Principi di genetica del cavallo domestico e del cavallo selvaggio. In: *Bos taurus* e *Bos indicus*. Proc. Biol. Sci. 274 \(1614\): 1175–9.](#)

Piazza A. et al, «Origin of the Etruscans: novel clues from the Y chromosome lineages». Abstract of paper read at the 39th European Human Genetics Conference in Nice, France, June 2007: [European Journal of Human Genetics](#), 15 (2007), p. 19.

Pieri (1919)

Rix (#)

Rona-Tas (1999)

Schulze (1933)

TLE =

Torp (1902)

= (1905)

Vernesi C, Caramelli D, Dupanloup I, *et al.* (2004). [L'origine des populations d'Europe centrale et orientale. Am. J. Hum. Genet. 74 \(4\): 694–704.](#)

ABBREVIAZIONI:

aosm. = antico osmanico

atu. = antico turco

basch.= baschiro

calm. = calmucco

caracal

cazc. = cazaco o kazaco

cazn.= cazantataro

chirgh. = chirghiso

ciag. = ciagataico

ciuv. = ciuvascio

iac. = iacuto

mong. = mongolo

mtu.

oir.

osm.

sart.

sbcr.

scior.

soi.

tar.

tat.

tel.

tu.or.

tung.

turcm.

uig.

Gli argomenti di AYDA ADILE (P.)

Türk araştırmacı Esgi Türk'lerle Ertuskların benzerliklerin böyle katgöriilerle gruplandiriyur:

Cosmogonia:

(1) Olur türkler olur Ertusklar göğü bölgelere bölünmüş olduka inanaidilar. Ki Radloff'un eseri *Aus Sibirien*'de anlatdıklara göre Esgı Türk'leriçün bu bölgeler 17 dir, ve Etrusklarıçın 16 dır.

(2) Olur Türkler ki Ertusklar böyle inanaridilar ki dünya üç kata bölünmüşdür (göğ, yer, cehennem) ki bir ortalarından geçen bir dingil-aks le bir-birine yolları vardır, ve bu yeri delib geçir ta *mundus* 'cehenneme' çatıyır(bu delik, ki Roma'da *comitium*'da dır, üstü *lapis manalis* daşıyla kapalidi.

Yer-toprakın denizden doğulması

Kuşlar

Tinia

Ani Ana

Mars Böru

M

Linguist (m ,)

m (m)

(1) m m i -

(m 1 2) Atlas Linguarum Europae ( )

m m ( ) m m "

Books o t e PCP: *Dal totemismo al cristianesimo popolare. Sviluppi semantici nei dialetti italiani ed europei,* 1 4; *Origini delle lingue d'Europa,* 2 ., 1 6 -

2000 *Etrusco: una forma arcaica di ungherese,* 200; *Alguns aspectos da Teoria da Continuidade Paleolítica aplicada à região gallega* ( ), 200;

Origens célticas e atlânticas do megalitismo europeu ( ), 200;

L'origine delle parole, m 200; *Nuovi studi di Archeologia Etimologica,* 2011;

Arqueologia etimológica. Três estudos acerca da continuidade linguístico-cultural do Paleolítico ( ), 2011.

Ot er . ooks: *La struttura del lessico,* 1 4; *Lingua e dialetti: struttura, storia e geografia,* 1 4; *Il sorriso della Gioconda,* 206 .